

ERRENTERIA JATORRA

JUAN SAN MARTIN

*Boni Otegi adiskidearen
oroitzapenez.*

Errenteria izena jatorra ote zen zalantzak jarri zirenean, Boni Otegi zenak berak ere galdera egin zidan, historia zale nintzen aldetik, ea gai orretaz zer eritzi nuen.

Nere aldetik ez dut dudarik Errenteria jatorra ez denik. Baina jatorra izatez gainera herri honen izen segurua ere bada, zalantzarik gabea, inork uka ezina eta mendeak zehar iraun duena. Beraz, belaunaldi askotako konsentsua du Errenteria izenak bere alde.

Beruak bero ziren garaian ez zen posible zerbait esatea eta idaztea. Itsutasunak ez bai du onik egiten argia behar denean. Baina zerbait bareturik agertzen den une honetan, lagun onaren oroiz, berari adierazi nizkion oharrokin artikulua hau osatu dut aldizkari honetan agertzeko asmoz. Argi izpi bat ematen badu, bihoa Boniren ohoretan.

Errenteria hitza euskalduna den ala ez zalatzen jarri duenik ere bada. Azaleko itxuraz hori ematen bai du. Baina Azkueren Hiztegia begiratzean, honako hau irakurriko dugu: «**Errenteria** (B. G.), aduana, douane. (??). **Zeinbat itzaiñak, ikatzak olara eroaten, errenterietatik mea ekarten? ¿Cuánto (no ganen) los boyeros, llevando carbón a la herrería, trayendo mineral de las aduanas? Combien (ne gagnent pas) les bouviers, en apportant du charbon à la forge et du minerari des douanes?** (Per. Ab. 129-4). Mogelek **Peru Abarka** liburuan erabiltzeko arrazoirik aski izango zuen, ola-zaharrak bizi zeuden garaian eta Ondarruako Errenteria Markinatik nahiko hurbil zuenez.

Fielato edo **adua**na gisa erabili zen Bizkai-Gipuzkoetan foruen garaian, Espainiako erresumaren aduanak Ebron zeudenean. Horregatik, izen hori bere sustraiz latinetikakoa bada ere, hemen, euskararen bidez, mamitua da. Eta ez batere harritzekoa Bizkai eta Gipuzkoaren itsas-hegalean, ibaiak itsasoruntza irtetzen diren inguruetan kokatzea. Bilbo, Bermio, Gernika-Axangiz, Ondarroa eta abar. Bereziki Gipuzkoan, hiri batek izen hori hartu duenez.

Badakit izen honek auziak sortu dituela, baita ere badakit karismak zer diren, «Plaza eta Enparantza ez dira gauza bera» (**Egan**, 1984, 1-2 zenb., 121 orr.), idaztean agertu nuen bezala. Hala ere, arrazoizkoa deritzadanari ez dito ukorik egingo.

Gainera, batak bestea ez du ukatzen. Edonork daki, bazela toki bat Orereta, eta oso ongi zioen «Orereta gure herriko izena da» hormetan iragarri zuenak. Beste gauza bat da herriaren izena izatea. Herriko eta herriaren ez bai dira gauza bera. Hala ere, aitor dezadan saltsa horietan sartzeko gogorik eza. Bai hordea hor zehar barreiatua den liburuxka bategatik zenbait argitasun ematea.

Lehenik Errenteria hitzaren euskalduntasuna agertuz eta gero historiako zenbait ohar eskainiz.

Xenpelarren ez zuen kezkarik eta axolarik gabe barra-barra erabili zuen bere bertsoetan. Ba ote zekin Orereta zer zenik?

Renteria Euskal Herrian zortzen den deitura da. Besteak beste, aski ospetsua Errenteriaren historian, 1526. urtean

itsasoetan buruzagi agertuz Barbarrojaren armada autsi zuena Ibizan, Martín de Rentería Uranzu errenteriarra; egintza horregatik 1529an Karlos V enperadoreak etsaien galeoiak hamarrian jartzeko baimena eman zion hura.

Nonbait, Bizkaian lehenagotik ziren deitura horretakoak. García Carraffa anaiak **El Solar Vasco-Navarro** deritzan obran diotenez, Bermio, Bakio, Axangiz eta Ondarruan dira Renteria deituren jatorriak. Guk ezagutzen dugunik zaharrena ordea Bakioko Iñigo de la Rentería da, 1422. urtea hil zuten hura, Lope García de Salazarek **Las Bienandanzas e Fortunas**en dakarrenez (Lib. XXII, fol. 85, c. 2.º). Eta Gorgonio Rentería (1868-1940) Bizkaiko euskal idazlea oso ezaguna da gure literaturaz zerbait arduratu garenontzat.

Gauza hauek behar bezala bideratzeko alderdikerietan politizatzea ez da modurik egokiena, talde batentzat arrazoi guziak alde batera doazenez eta beste batentzat guztiz bestaldera. Eta tontoenak ere badaki hori ez dela arrazoizkoa.

Oreretaren alde erabili diren aburuak, maizenik, beren laneri Rentería edo Errenteria izenburuz edo tituluz erabili dutenenak dira. Titulu hautaketa horrek bedorrek ez ote dio Errenteriari arrazoia ematen? Zeren egile horiek ez bai zuten hiriaren identifikatzerako aukera hoberik.

Ez dut jo beharrik Ptolomeoren aipamenezko **Oeasonera**, ez eta ere Plinioren **Olarsora**, baina bai historia aldetik aztertzeko hain oinarritzkoa iduritzen zaidan K. Etxegarainen **Investigaciones Históricas referentes a Guipúzcoa** (1893) lanera, zeren hor bai dator 162tik 214ra bitarteko orrialdeetan «Rentería» deritzan kapitulu bikain bat. Hor jasotzen dira Juan Ig. de Gamón eta J. Vargas Ponceren artean gai horri buruz gurutzatu zituen gutun ageriak. Oiarso edo Oiarson harana Bidasoa ibaitik Urumeara artekoa omen zen, baina aintzinako lurralde hura mugatzen hasi zirenean haranak bere titulua galdu omen zuen Oiarso Kontsejuarena hartzeko: «Cuando comenzó a limitarse la extensión del Valle de Olarso, y perdido este título, se llamó Concejo de Oiarso».

Gero, 1320an errege San Fernandok hiri-bildutzaren forua ematean «Concejo de Oiarso» horrentzat izan zen, Rentería edo Orereta zen lekuan «fue en tiempos más antiguos el asiento del Concejo de Oiarso» dio 164. orrialdean. Segidan beste honaho hau gehituaz: «Explica cómo nuestro Pueblo, además de Orereta o Rentería, tuvo el nombre de Oiarso u Oiarson». Hala ere, behin eta berriz aipatuko da aintzinatik eta anitz urtez «Villa de Rentería y tierra de Oyarzun» bezala ezagutu direla.

Gauza bat dago argi, Errenteria herriak aranzel eskubideak zituela bere lonjarekin eta hortik eman zitzaizola izena («lonja y arancel de derechos de la villa» zelakoaren 1497. urteko aipamen bat liburu berean dator 170. orrialdean). Izen hori euskalduna ez ezik Euskal Herriak bere foruen zuzenagatik hartua da. Hori da historiaren arrazoia, baina baita ere garai haietatik bai herritarren artean eta bai kanpokoetan iraupenaren berezko indarraren jabe izatean.

Nere aburuz, Errenteriaren ordez Oiarso jarri nahi izatea ere zentzuzekoagoa zen, aspaldi galdua eta zalantzakoa den Orereta baino. Alderantziz, inork ezingo du ukatu Errenteria ez denik.